

Glasovi d i t u hrvatskom jeziku

Ždravac, Klaudija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:301597>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**



FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i mađarskog jezika i književnosti

Klaudija Ždravac

Glasovi *d* i *t* u hrvatskom jeziku

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i mađarskog jezika i književnosti

Klaudija Ždravac

Glasovi *d* i *t* u hrvatskom jeziku

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologije, grana kroatistike

Mentorica: doc. dr. sc. Maja Glušac

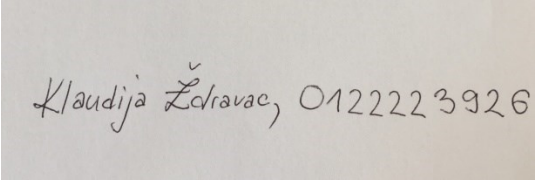
Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 10. rujna 2019.



Klaudija Ždravac, 0122223926

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Podjela glasova u hrvatskom jeziku.....	7
2.1. Otvornici i zatvornici	8
2.2. Samoglasnici i suglasnici.....	9
3. Glasovne promjene	10
3.1. Fonološki uvjetovane glasovne promjene.....	10
3.1.1. Jednačenje suglasnika po zvučnosti.....	10
3.1.2. Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	10
3.1.3. Ispadanje (gubljenje) suglasnika	10
3.2. Morfološki uvjetovane glasovne promjene.....	11
3.2.1. Nepostojani glasovi.....	11
3.2.2. Prijeglas.....	11
3.2.3. Proširivanje	11
3.2.4. Vokalizacija	12
3.2.5. Palatalizacija	12
3.2.6. Sibilizacija	12
3.2.7. Jotacija	12
3.2.8. Promjene <i>ije, je, e, i, Ø</i>	12
4. Glasovi <i>d</i> i <i>t</i> u hrvatskom jeziku	14
4.1. Ispadanje (gubljenje) suglasnika.....	14
4.2. Prijeglas.....	15
4.3. Jednačenje glasova.....	16
4.3.1. Jednačenje po zvučnosti.....	16
4.3.2. Jednačenje po mjestu tvorbe	17
4.4. Jotacija	18
5. Glasovi <i>d</i> i <i>t</i> u jezičnoj praksi.....	19
5.1. <i>Zadaci/zadatci</i>	19
5.2. <i>Suca/sudca</i>	20
5.3. <i>Putem/putom</i>	21
6. Zaključak.....	23
7. Literatura.....	24

SAŽETAK

Cilj je ovoga rada prikazati podjelu glasova hrvatskoga jezika te njihov opis na temelju opisa koje navode gramatike i pravopisi hrvatskoga jezika. Nakon opisa glasova ukratko su prikazane glasovne promjene hrvatskoga jezika, a središnji je dio rada posvećen glasovima *d i t* te glasovnim promjenama u kojima ti glasovi sudjeluju. S obzirom na to da gramatike i pravopisi nisu usuglašeni u pojedinim pravilima te se dopuštaju dvostrukosti, analiza primjera iz jezične prakse usmjerena je na istraživanje uporabe takvih oblika.

Ključne riječi: *glasovi, glas d, glas t, glasovne promjene*

1. Uvod

U ovome radu prikazan je opis glasova hrvatskoga jezika. Glasovi su opisani prema načinu tvorbe i prema mjestu tvorbe. Osim glasova, opisane su i znanstvene discipline koje se bave proučavanjem glasova – fonetika i fonologija. Vrlo je važno razlikovati terminologiju pa tako i razliku među otvornicima i samoglasnicima te zatvornicima i suglasnicima, što je također opisano u radu. Nakon toga donesen je kratki prikaz glasovnih promjena hrvatskoga jezika, a poseban naglasak stavljen je na glasovne promjene u kojima sudjeluju glasovi *d* i *t* – jotacija, prijeglas, jednačenje po zvučnosti, jednačenje po mjestu tvorbe te ispadanje (gubljenje) suglasnika. Svi navedeni opisi glasova i glasovnih promjena temeljeni su na *Pravopisu hrvatskoga jezika* (Anić, Silić, 2001), *Hrvatskome pravopisu* (Babić, Finka, Moguš, 2003), *Hrvatskome pravopisu* (Babić, Moguš, 2011), *Hrvatskome pravopisu* (Badurina, Marković, Mićanović, 2008), *Hrvatskome jezičnome savjetniku* (Barić i dr., 1999), *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr., 2005), *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (Ham, 2012), *Hrvatskome pravopisu* (Jozić ur., 2013), *Gramatici hrvatskoga jezika* (Težak, Babić, 2000, 2009).

Dio je rada posvećen istraživanju (ne)provođenja glasovnih promjena u jezičnoj uporabi, i to onih u kojima sudjeluju glasovi *d* i *t*: ispadanje suglasnika i prijeglas. Budući da promatrane gramatike i pravopisi nisu usuglašeni u njihovim opisima te se dopuštaju dvostrukosti – primjerice u primjerima *zadatici/zadaci*, *sudci/suci*, *putom/putem* – cilj je istraživanja bio utvrditi koji se oblik češće upotrebljava.

2. Podjela glasova u hrvatskom jeziku

Kada je riječ o opisu glasova u hrvatskome jeziku, hrvatske su gramatike uglavnom usuglašene u njihovu opisu. Prema *Gramatici hrvatskoga jezika* S. Težaka i S. Babića glas se definira kao „najmanja sljedbena govorna jedinica. Ona služi za razlikovanje značenja. Ili drugim riječima: glas je zvuk uposlen u jeziku za razlikovanje značenja." (Težak i Babić, 2000:47) Glasovi se mogu promatrati i prema svojim fiziološko-akustičkim pojavama, a znanstvena grana koja se bavi proučavanjem glasova naziva se fonetika. *Hrvatska gramatika* Eugenije Barić i dr. donosi opis i razlike glasa i fonema pa je navedeno sljedeće: „Glas je najmanji odsječak (segment) izgovorene riječi. On je skup svih akustičkih svojstava koja se percipiraju (opažaju) istodobno i zovu se razlikovna obilježja. Fonem je jezična jedinica koja nema značenja." (Barić i dr. 2005:45)

U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 2005: 45) navodi se da je fonem vrlo bitan za značenje, iako ga sam ne nosi. Fonem pridružen drugim fonemima tvori riječi koje nose različita značenja. Opisane su dvije discipline koje proučavaju glasove – fonetika i fonologija. Fonetika je znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem ljudskoga govora, točnije glasova ljudskoga govora prema njihovim akustičkim svojstvima. Fonologija je znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem jezika iskorištavanja glasovnog materijala klasificirajući građu koju prikuplja fonetika. Fonetika i fonologija dvije su potpuno različite znanstvene discipline, no ujedno su usko povezane. Fonologija proučava i foneme – jezične jedinice koje imaju jezičnu funkciju.

Glasovi se mogu podijeliti prema akustičkim i tvorbenim obilježjima. Akustička su svojstva glasova vokalnost, šumnost, kompaktnost, difuznost, gravisnost, akutnost, nazalnost, neprekidnost, zvučnost, stridentnost i napetost. Prema tvorbenim svojstvima glasovi se dijele na otvornike i zatvornike. Glasovi se hrvatskoga jezika tvore pomoću zračne struje, a u tome sudjeluje nekoliko organa – pluća (zrak struji kroz pluća), dušnik (strujanjem iz pluća, zrak prolazi kroz dušnik), grkljan (organ koji služi za stvaranje glasova), a zrak prolazi također i kroz usnu i nosnu šupljinu. (Težak i Babić 2009: 48) Ukoliko je zračnoj struji prolaz otvoren prilikom nastajanja glasova, nastaju otvornici, a ukoliko je prolaz zračnoj struji zatvoren, nastaju zatvornici. S obzirom na opis glasova hrvatskoga jezika možemo ih podijeliti na dvije skupine, a

to su otvornici i zatvornici. U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 2005: 49) za otvornike se koristi termin samoglasnici, a za zatvornike termin suglasnici, no vrlo je važno razlikovati ta dva termina.

2.1. Otvornici i zatvornici

Otvornici su glasovi kojima pri nastanku zračna struja slobodno prolazi između govornih organa pri čemu glasnice trepere i tako nastaje zvuk. U skupinu otvornika ubrajaju se glasovi *a, e, i, o, u*, a neki jezikoslovci toj podjeli dodaju i dvoglas *ie*. Te glasove s obzirom na stupanj uzdignutosti jezika možemo podijeliti na visoke, srednje i niske, a s obzirom na vodoravni položaj jezika u odnosu prema tvrdom nepcu na prednje, srednje i stražnje. Glasovi *i, u* visoki su glasovi; glas *i* je prednji, a glas *u* je stražnji. Srednji su glasovi *e i o*; glas *e* je prednji, dok je glas *o* stražnji. Glas je *a* nizak i srednji.

Drugoj skupini glasova pripadaju zatvornici, a toj skupini pripadaju svi preostali glasovi. Zatvornici su glasovi nastali s obzirom na to je li zračnoj struji prolaz zatvoren, stoga se oni mogu podijeliti na dvije podskupine – šumnici i zvonačnici.

S obzirom na prolazak zračne struje zvonačnici su *j, l, lj, m, n, nj, r, v*. Ti se zvonačnici dijele na nosne i usne. Nosni su zvonačnici *m, n, nj*, a usni su *j, l, lj, r, v*.

Šumnici nastaju tako se da dodirivanjem govornih organa zračnoj struji potpuno zatvori prolaz. (Težak i Babić 2009: 53) Prema načinu tvorbe šumnici se dijele na praskavce (zapornike) *p, b, d, t, g, k*, slivenike *c, č, ć, dž, đ* i tjesnačnike *s, š, ž, z, f, h*. Šumnike možemo podijeliti i prema zvučnosti na bezvučne i zvučne. Sve su gramatike usuglašene u toj podjeli, a prema tome u bezvučne glasove ubrajaju se *p, t, k, č, ć, š, s, f, c, h*. Svi bezvučni glasovi imaju svoje zvučne parove, osim glasova *f, c, h*, a to su *b, d, g, dž, đ, ž, z*.

Glasovi *d i t* zatvornici su koji pripadaju skupini šumnika. Prema načinu su tvorbe *d i t* zapornici, a prema mjestu tvorbe su zubnici. Razlikuju se prema zvučnosti – glas *d* je zvučan, a njegov bezvučni parnjak glas je *t*.

2.2. Samoglasnici i suglasnici

Pri proučavanju različitih gramatika i pravopisa može se uočiti i različita terminologija. U nekim se pravopisima koriste termini otvornici i zatvornici, dok se u nekima koriste termini samoglasnici i suglasnici. Jesu li termini istoznačnice ili među njima postoji razlika? U prethodnim poglavljima navedene su razlike među otvornicima i zatvornicima, a u nastavku će biti objašnjeno u čemu se razlikuju samoglasnici i suglasnici te postoji li razlika samo u terminologiji ili se i značenje razlikuje kod otvornika i samoglasnika te zatvornika i suglasnika. U *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (Ham, 2012: 4) navedeno je da je samoglasnik onaj glas koji je središnji dio sloga, on je ujedno nositelj sloga, glas oko kojega se slog okuplja i koji nosi naglasak kada je slog naglašen, a navedeni su primjeri *pas, sla/ma, po/če/tak* i sl. Dakle, onoliko koliko je samoglasnika u pojedinoj riječi, toliko je i slogova. Svi su otvornici ujedno i samoglasnici, ali nositelj sloga može biti i zatvornik *r* (*smrt, mr/vi/ti*). Dakle, otvornici i samoglasnici nisu istoznačnice, stoga ih je važno razlikovati. Nadalje, dvoglasnik može biti nositelj sloga kao i svi otvornici – *lijep, bije/lo, dije/te* i sl. Suglasnici su glasovi koji nisu nositelji sloga, oko suglasnika se slog ne okuplja: „Svi su zatvornici suglasnici osim zatvornika *r* koji može biti samoglasnik, ali samo ako je između dvaju zatvornika jer je tada nositelj sloga.“ (Ham, 2012: 4) S obzirom na pravila koja su navedena, može se zaključiti da postoji velika razlika u značenju otvornika i samoglasnika te zatvornika i suglasnika, oni nisu istoznačnice.

3. Glasovne promjene

Cilj je ovoga poglavlja dati uvid u glasovne promjene hrvatskoga jezika koje se dijele na glasovne promjene koje su fonološki uvjetovane – jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe i ispadanje (gubljenje) suglasnika te one koje su morfološki uvjetovane – nepostojano *a* i *e*, prijeglas, proširivanje, vokalizacija, palatalizacija, sibilizacija, jotacija, ispadanje suglasnika i sloga te promjene *ije*, *je*, *e*, *i*, \emptyset .

3.1. Fonološki uvjetovane glasovne promjene

3.1.1. Jednačenje suglasnika po zvučnosti

Jednačenje po zvučnosti glasovna je promjena u kojoj se po zvučnosti jednače isključivo šumnici, a iz prethodnoga poglavlja poznato je da se oni dijele na zvučne i bezvučne glasove. Svaki zvučni glas ima svoj bezvučni par, osim glasova *f*, *c*, *h*. To je glasovna promjena u kojoj se zvučni par zamjenjuje svojim bezvučnim parom ili se bezvučni par zamjenjuje svojim zvučnim parom. (Babić i Moguš 2011: 33)

3.1.2. Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe

Prema *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 2005: 78) jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe glasovna je promjena u kojoj se prvi suglasnik skupa zamjenjuje suglasnikom koji je po mjestu tvorbe jednak drugom suglasniku skupa. Prema tome pravilu jednače se šumnici *s*, *z*, *h* i zvonačnik *n* tako da se šumnik *s* ispred nepčanika *č*, *ć*, *lj*, *nj* zamjenjuje glasom *š*, a šumnik *z* ispred *đ*, *dž*, *lj*, *nj* zamjenjuje se glasom *ž*. Kada se nosnik *n* nađe ispred usnenika *b* i *p*, zamjenjuje se nosnim usnenikom *m*. Glas *h* zamjenjuje se glasom *š* kada se nađe ispred glasova *č* i *ć*.

3.1.3. Ispadanje (gubljenje) suglasnika

U *Gramatici hrvatskoga jezika* Težaka i Babića navodi se sljedeći opis: "Kad se nađu dva ista zatvornika jedan do drugoga, izgovara se i piše samo jedan: *preddvorje* - *predvorje*;

bezzvučan - bezvučan." (Težak i Babić, 2000: 68), a ta se promjena u *Gramatici* naziva gubljenje suglasnika. Glasovi *d* i *t* također se gube kada se nađu u određenim fonološkim okolinama. O tome više u nastavku rada.

3.2. Morfološki uvjetovane glasovne promjene

3.2.1. Nepostojani glasovi

Nepostojani su glasovi (samoglasnici) oni koji se u pojedinim oblicima riječi pojavljuju, a u pojedinima izostaju. Pojedine riječi između dva zadnja suglasnika imaju otvornik *a*, no on se ne pojavljuje u svim oblicima te riječi. Nepostojano *a* uglavnom se pojavljuje u N jd. i G mn. imenica m.r. (N jd. *borac* – G jd. *borca*), zatim u G mn. imenica ž.r., u N jd. m.r. neodređenoga pridjeva te u N jd. m.r. pojedinih zamjenica. Nepostojano se *e* uglavnom pojavljuje u kajkavskim toponimima (*Čakovec* – *Čakovca*) i kajkavskim prezimenima (*Gubec* – *Gupca*).

3.2.2. Prijeglas

Prijeglas je glasovna promjena u kojoj dolazi do promjene stražnjega glasa *o* u prednji glas *e* iza nepčanika i skupova *št*, *žd*. (Barić i dr. 2005: 80)

3.2.3. Proširivanje

Proširivanje je glasovna promjena u kojoj se proširuje osnova umetanjem otvornika u zatvornički skup te različitim umecima u pojedinim padežima imenica svih rodova, zatim prefiks koji završava zatvornikom ispred osnove koja počinje zatvornikom, a proširuju se i priloz i prijedlozi, oblici pridjeva, zamjenica obaveznim i neobaveznim dodavanjem samoglasnika bez promjene značenja. Neke se riječi neobavezno mogu proširivati na kraju pojedinih riječi – *dosad* – *dosada*, *tad* – *tada*, također neobavezno je proširivanje i na kraju pojedinih oblika pridjeva i zamjenica – GA jd. *velikog* – *velikoga*, DL jd. *velikom* – *velikomu*, DLI mn. *velikim* – *velikima*, I jd. *njim* – *njime*. Neobavezni se proširak zove navezak. Sve gramatike navezak ne opisuju kao glasovnu promjenu.

3.2.4. Vokalizacija

Vokalizacija je zamjenjivanje zatvornika *l* otvornikom *o* na kraju pojedinih riječi te na kraju slogova, a to se događa u m. r. glagolskoga pridjeva radnog (*čitao – čitala*), u N jd. imenica m. r. (N jd. *dio* G jd. *dijela*), u m. r. pridjeva (m. r. *mio – ž. r. mila*), u oblicima pridjeva koji završavaju sufiksom *-lac* (N jd. *prevodilac – G jd. prevodioca*) te ispred sufiksa *-ba* (*seliti – seoba*). (Barić i dr. 2005: 83).

3.2.5. Palatalizacija

Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se jedrenici *k, g, h* ispred *e* ili *i* u pojedinim oblicima riječi zamjenjuju glasovima *č, ž, š*. Palataliziraju se i glasovi *c* i *z*.

3.2.6. Sibilizacija

Glasovna promjena u kojoj se jedrenici *k, g, h* ispred otvornika *i* zamjenjuju glasovima *c, z, s* naziva se sibilizacija. Sibilizacija se provodi u DL jd. imenica ž. r., u NV mn. imenica m. r., u DLI mn. imenica m. r. i u imperativu.

3.2.7. Jotacija

Jotacija je glasovna promjena u jeziku u kojoj dolazi do zamjenjivanja nepalatalnih suglasnika palatalnim suglasnicima te suglasnika *p, b, m, v, f* suglasničkim skupovima *plj, blj, mlj, vlj, flj*.

3.2.8. Promjene ije, je, e, i, Ø

Pojedine riječi imaju dug odraz jata i pišu se s dugim jatom – *bijel, cvijet, dijete* i sl., dok neke riječi imaju kratak odraz jata te se pišu s kratkim jatom – *čovjek, medvjed, mjesto*. Do promjene *ije* s *je* dolazi u nesvršenim glagolima koji završavaju sufiksom *-ivati, -avati – ocijeniti; ocjenjivati*. Do promjene dolazi i u komparativu i superlativu pridjeva i priloga – *bijel-bjelji-najbjelji; lijepo-ljepše-najljepše*. Zatim, u G mn. imenica ž. r. s proširenom osnovom – *pripovijetka-pripovjedaka*, također i u tvorbi novih riječi – *lijep-ljepuškast* i sl. Do zamjene *je* s

ije dolazi u oblicima glagola *sjeći* i glagola izvedenih od navedenoga – *sjeći-siječem*; *presjeći-presiječem*, u nesvršenim glagolima – *doliti-dolijevati*, *oboljeti-obolijevati* i sl.

4. Glasovi *d* i *t* u hrvatskom jeziku

S obzirom na dosad navedene opise glasova u hrvatskome jeziku može se zaključiti da su glasovi *d* i *t* zatvornici koji pripadaju skupini šumnika, a oni pripadaju u podvrstu praskavaca. Prethodno je navedeno da se glasovi u hrvatskome jeziku također dijele na zvučne i bezzvučne glasove. Bezvučni je glas *t*, a njegov je zvučni par glas *d*.

U ovome će poglavlju biti opisane glasovne promjene u kojima sudjeluju glasovi *d* i *t*: jotacija, prijeglas, jednačenje po zvučnosti te ispadanje suglasnika uz naglasak na sufikse *-tak*, *-dak*, *-tac*, *-dac* i *-tka* i jednačenje po mjestu tvorbe koje se provodi u govoru kada je riječ o glasovima *d* i *t*. Kada je riječ o glasovnim promjenama hrvatskoga jezika, može se zaključiti da gotovo uvijek postoje odstupanja od pravila ili dvostrukosti koje se navode u gramatikama, pravopisima i jezičnim savjetnicima. Cilj je rada stoga istražiti koji su primjeri učestaliji u jezičnoj praksi, s obzirom na to da neki pravopisi i gramatike dopuštaju dvostrukosti. Dakle, istraživanje je provedeno na temelju iznesenih pravila koje navode *Hrvatski pravopis* Badurine, Markovića i Mićanovića, Institutov *Hrvatski pravopis*, *Hrvatski pravopis* Babića, Finke i Mogaša te *Pravopis hrvatskoga jezika* Anića i Silića, kao i na temelju pravila navedenih u *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i dr. te *Gramatici hrvatskoga jezika* Težaka i Babića.

4.1. Ispadanje (gubljenje) suglasnika

Hrvatski pravopis Babića, Finke i Mogaša (2003: 54) navodi da se šumnici *d* i *t* ispred *c* gube u riječi *otac* (G jd. *oca*, N mn. *oci* i *očevi*). Uz navedeni se kao najčešći primjeri kod ovoga odstupanja navode i primjeri *sudac*, *svetac*, *zadatak*, što će u daljnjemu istraživanju biti objašnjeno na primjerima iz jezične prakse. Nadalje Babić, Finka i Mogaš navode kako se u G mn. ne gube glasovi *d* i *t* kod navedenih primjera (*sudaca*, *svetaca*, *zadataka*), no „u ostalim imenicama na samoglasnik + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju *d* i *t*“ (Babić, Finka, Mogaš 2003: 54) Za to pravilo navode primjere N mn. *mladac*, G jd. *mladca*, N mn. *mladci*. Ukoliko se ispred nominativnoga završetka *-tak* nalazi zapornik, tada se šumnik *t* gubi u ostalim padežima. (Babić i Mogaš 2011: 37) S time je pravilom usuglašen i Babić-Finka-Mogašev *Pravopis* te navodi primjere *naprstak*, G jd. *naprska*. *Hrvatski pravopis* Matice hrvatske također kao i prethodno navedeni pravopis bilježi glasovnu promjenu ispadanja suglasnika na primjerima *otac* i *svetac*. U

Pravopisu se navodi da do „gubljenja *d* i *t* dolazi i promjena se bilježi: u sklonidbi imenica koje završavaju na *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak*, *-tka* te ispred sufikasa *-ce*, *-če*, *-čić/-ić*, *-džija*" (Badurina, Marković, Mićanović 2008: 36) To je pravilo objašnjeno na primjeru N jd. *otac* - *oca*, *oče*, *očevi*, *očev* te N jd. *svetac* - *sveca*, *sveče*, *sveci*, *svečev*. Iz dosad navedenoga može se zaključiti da su dva pravopisa usuglašena u ovome pravilu te da oba propisuju ispadanja glasova *d* i *t*. Težak i Babić u *Gramatici* također navode odstupanja kod gubljenja glasova *d* i *t* te navode da se gube ispred glasova *c*, *č*, *ć* u riječima *otac* - *oca*, *zadatak* – *zadaci*. S obzirom na navedeno i *Gramatika hrvatskoga jezika* Težaka i Babića usuglašena je s prethodno navedena dva pravopisa. *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje nije usuglašen s prethodno navedenim pravopisima i gramatikom jer se u *Pravopisu* navodi da se glasovi *t* i *d* pišu „u oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* u kojima je suglasnik *a* nepostojan". (Jozić ur. 2013: 16) Za to pravilo navedeni su primjeri *kutak-kutci*, *tetak-tetci*, *petak-petci* i dr., ali u *Pravopisu* se napominje da su dvostrukosti dopuštene u oblicima imenica *predak*, *sudac* i *svetac* te da je dozvoljeno pisati *preci*, *suci* i *sveci*. (Jozić ur. 2013: 121) Važno je pisati glasove *d* i *t* ukoliko oni imaju razlikovnu ulogu, te se u Institutovu *Pravopisu* za to navode primjeri *grozdni* (<*grozd*) – *grozni* (<*grozan*); *krastni* (<*krasta*) – *krasni* (<*krasan*); *prstni* (<*prst*) – *prсни* (<*prsa*); *vrstni* (*vrsta*) – *vrsni* (<*vrstan*). (Jozić ur., 2013: 15) Navodi se još i da, ukoliko je moguće razlikovati dvije imenice, može doći do gubljenja glasova *d* i *t* – *usna* (*šupljina*), imenicu je moguće prepoznati bez glasa *t*, stoga ju nije potrebno bilježiti u pismu.

Na temelju navedenih pravila i odstupanja od njih prema hrvatskim gramatikama i pravopisima može se zaključiti da su kod navedenoga pravila dopuštene dvostrukosti s obzirom na gramatiku ili pravopis koji slijedimo. Poželjno je biti dosljedan u pisanju.

4.2. Prijeglas

Prijeglas je glasovna promjena u hrvatskome jeziku u kojoj dolazi do promjene stražnjega glasa *o* u prednji glas *e* iza palatala – samoglasnik se prilagođava prethodnom suglasniku, odnosno prijeglas je zamjenjivanje glasa *o* glasom *e* iza palatalnih suglasnika te skupova *št*, *žd*. (Barić i dr. 1999: 80) Prijeglas se pojavljuje u I jd. im. m. i sr. r. (npr. *mužem*), zatim u množinskom umetku imenica m. r. (npr. *muževi*). I u navedenoj glasovnoj promjeni postoje odstupanja, a odstupanje od pravila pojavljuje se u složenicama sa spojnikom *-o-*: *Gramatika E*. Barić i dr. navodi primjer *prednjonepčani*, zatim je odstupanje prisutno i u jednosložnih i

dvosložnih imenica m. r. koje imaju glas *e* u slogu prije nastavka te su u *Gramatici* navedeni primjeri *hmelj – hmeljom*, *Beč – Bečom*, *učitelj – učiteljem*. Kada je riječ o imenicama ž. r., npr. *švelja – šveljom*, a u posuđenica neovisno o glasu *e* ispred nastavka pojavljuje se odstupanje od pravila, dakle *bendžo – bendžom*. Kod prijeglasa dopuštene su i dvostrukosti u imenica m. r. koje završavaju nastavkom *-ar*, dakle u I jd. dopušteno je i *car – carem; carom*, u posvojnim pridjevima *mornar – mornarov; mornarev*. (Barić i dr. 1999: 81)

U članku *Naknadni prijeglas iza glasova s t z u hrvatskom jeziku* Jurice Polančeca (2017.) obrađeno je pitanje naknadnog prijeglasa iza glasova *s, t, z* u hrvatskom jeziku. U članku je riječ o glasovnoj promjeni prijeglasi u riječima koje imaju završno *s, t, z* te o onim imenicama koje su „problematične“ po tom pitanju ili odstupaju od postavljenih pravila o prijeglasi. Polančec u članku donosi pregled naknadnog prijeglasa u imenicama koje imaju završno *z* kao što su *mlaz, mraz* i sl. te završno *s* kao što su imenice *kurs, sir*. Za naknadni prijeglas na završno *t* za primjer uzima imenice *put* i *kut*. Autor u članku donosi pregled različitih gramatika i pravopisa te iznosi usuglašenosti i razlike među njima kada je riječ o prijeglasi kod navedenih imenica. Polančec navodi da se u gramatikama iz prve polovice 20. st. govori o prijeglasi kod imenice *kut* te da se smatralo nepravilnim upotrijebiti imenicu *kutem*. Imenica *kut* najčešći je primjer koji se uzima za glasovnu promjenu prijeglas kada je riječ o imenici koja završava glasom *t*, no u članku je doneseno i nekoliko imenica koje su se pojavile u skorije vrijeme – *šut, print*. Kao i kada je riječ o glasovnoj promjeni ispadanja (gubljenja) suglasnika, i kod prijeglasa postoje dvostrukosti i odstupanja od postavljenih pravila, što dokazuje i Polančec u svome članku.

4.3. Jednačenje glasova

U hrvatskome jeziku postoji pravilo koje navodi da se šumnici jednače ukoliko se nađu u određenoj fonološkoj okolini. Jednačenje se može vršiti po zvučnosti, mjestu tvorbe te gubljenjem, a može se reći da je jednačenje glasova posljedica jezične ekonomije. Kao što je na početku navedeno, po zvučnosti se jednače samo šumnici, a dijele se na zvučne i bezvučne. Ta je podjela navedena na početku rada u poglavlju *Podjela glasova u hrvatskom jeziku*.

4.3.1. Jednačenje po zvučnosti

Jednačenje po zvučnosti provodi se ako se zajedno nađu dva suglasnika od kojih je prvi

zvučni, a drugi bezzvučni, a u *Pravopisu* (Jozić ur, 2013: 13) su za to pravilo navedeni primjeri *prethoditi – pred + hoditi, pretkutnjak – pred + kutnjak* i sl. S time pravilom usuglašena je i *Gramatika* (Težak i Babić 2000: 66) Ukoliko se zajedno nađu dva šumnika od kojih je jedan zvučni, a drugi bezzvučni, prvi se šumnik zamjenjuje sa svojim bezzvučnim parnjakom. Dakle, zvučni glas *d* zamijenjen je svojim bezzvučnim parnjakom *t*. Nadalje, *Pravopis* Instituta navodi da se jednačenje po zvučnosti provodi također ako se zajedno nađu dva suglasnika od kojih je prvi bezzvučni, a drugi zvučni. (Jozić ur. 2013: 13) i za to je pravilo naveden primjer *svadba – svat + ba*, bezzvučni glas *t* zamijenjen je zvučnim parnjakom *d*.

4.3.2. Jednačenje po mjestu tvorbe

U *Pravopisu hrvatskoga jezika* Anića i Silića navedeno je pravilo za jednačenje po mjestu tvorbe, a ono glasi: „Suglasnici različiti po mjestu tvorbe jednače se u suglasničkim skupovima tako da se prvi suglasnik zamjenjuje suglasnikom koji je po mjestu tvorbe jednak drugomu suglasniku skupa: a) *s/š, z/ž, z/ž, h/š* ispred *š, ž, č, ć, dž, đ, lj, nj*“ (Anić i Silić 2001: 122) te su navedeni primjeri *orah – oraščić, bijesan – bješnji* i sl. Drugo pravilo jednačenja po mjestu tvorbe jest da do njega dolazi ako se glas *n* nađe ispred *p/b*, on prelazi u *m*, a Anić i Silić za to pravilo navode primjere *stan – stambeni, začiniti – začimba*.

Ivo Škarić i Gabrijela Kišiček autori su znanstvenoga rada u kojemu je riječ o pitanju izgovora glasova *d* i *t* ispred frikativa *s* i *š*; ispred afrikata *c, č, ć*. Prema pravilu o jednačenju po zvučnosti, glas *d* bi trebao biti zamijenjen glasom *t*, a oba bi se uz frikative *s* i *š* trebali stopiti u frikative *c, č, ć*. Autori u članku navode kako govornici u jezičnoj praksi vrlo često zaboravljaju na redundanciju, odnosno ne računaju na nju pa se vrlo često u izgovoru može čuti „[iz] [siska], umjesto [isiska], [vidjetću] ili [vidjeti] [ću], umjesto [vidjeću], [s] [čime], umjesto [ščime]“ (4)¹ i sl. Problem koji su autori razmotrili jest veza glasova *d* i *t* s glasovima *s, š, c, č, ć*. Istraživanje su proveli među studentima fonetike, a veza za skup /dc/ primjer je *grad će odučiti te sad će podne; /tć/ brat će ti pomoći, plesat će brzo; /dc/ i /dč/ odcijepi komad, podčini se sili*. Testiranje je provedeno i na učenicima drugoga razreda osnovne škole, a dokazano je da oni foneme i glasove izjednačavaju što dokazuje primjer *iz šume*, koji je velika većina zapisala kao [iz] [šume], a tako nije izgovoreno, pravilno bi bilo zapisati u obliku [išume] jer se glasovi izjednačavaju u govoru.

¹ I. Škarić, G. Kišiček, *Izgovaranje neizgovorljivih fonema*

Što se tiče studenata koji predstavljaju skupinu odraslih, većina je izgovorila oblik [išume], što dokazuje da uočavaju razliku između fonema i glasa. Što se tiče ispitivanja skupova /dč/, većina je studenata ostvarila [graće] i [saće]; /tć/ [braćeti], [plesaće]. Autori na kraju zaključuju da postoji razlika između fonema i glasova te da zaista postoje neizgovorljivi fonemi, iako to zvuči kontradiktorno, baš kao što su na samome početku rada i naveli. U članku je doneseno rješenje kada se glasovi *d* i *t* stapaju s glasom ispred sebe, a kada ispadaju. Iz provedene ankete vidljivo je da se jezična (govorna) praksa uvelike razlikuje od teorije.

Iz navedenih se primjera može zaključiti da su ispadanje glasova i jednačenje po mjestu tvorbe kada je riječ o glasovima *d* i *t* vrlo bitne glasovne promjene koja se često provode u govoru, a ne u pismu.

4.4. Jotacija

Jotacija je glasovna promjena u jeziku kojom se zamjenjuje nepalatalni suglasnik palatalnim suglasnikom te suglasnici *p*, *b*, *m*, *v*, *f* suglasničkim skupovima *plj*, *blj*, *mlj*, *vlj*, *flj* u I. jd, prezentu, pridjevu trpnome te komparativu. (Barić i dr. 1999: 85) Kada je riječ o glasovima *d* i *t*, alternacije su *t/ć*, *d/đ*. U I jd. ž. r. prezenta i komparativu priloga i pridjeva u *Gramatici* Barić i dr. navedeni su primjeri N jd. *smrt* – I jd. *smrću*, pridjev *žut* – komparativ *žući*, dakle $t + j > ć$. Vrlo se slična pojava događa i s glasom *d* čija je alternacija glas *đ*. Glas *d* zamjenjuje se glasom *đ* u I jd. prezenta i komparativa priloga i pridjeva u primjerima N jd. *glad* I jd. *gladū*, infinitiv *glodati* – prezent *glođem*, dakle $d + j > đ$.

5. Glasovi *d* i *t* u jezičnoj praksi

Na temelju opisa glasova *d* i *t* prema gramatikama i pravopisima, na temelju pravila o glasovnim promjenama vezanih uz navedene glasove koje daju različite gramatike, pravopisi i jezični savjetnici te prema postavljenim zaključcima o razlikovanju fonema i glasa, u ovome će poglavlju biti navedeni primjeri iz jezične prakse čija će se uporaba ispitati na primjerima *sudca/suca*, *zadaci/zadaci*, *putem/putom*. Dakle, riječ je o primjerima koji se svakodnevno mogu čuti u razgovoru, pročitati na internetskim stranicama, u časopisima, novinama i sl. S obzirom na iznesena pravila o dvostrukostima koje dopuštaju ili ne dopuštaju gramatike i pravopisi, cilj ovoga istraživanja bit će dokazati provode li se i u jezičnoj praksi te dvostrukosti te koji su oblici zastupljeniji kod govornika. U istraživanju su odabrana tri najčešća primjera koja se spominju u gotovo svim gramatikama i pravopisima te oni primjeri oko kojih se najčešće povlači pitanje o dvostrukostima.

5.1. *Zadaci/zadaci*

Jedan je od najčešćih primjera, kada je riječ o dvostrukostima ispadanja suglasnika *t*, imenica m. r. mn. *zadatak/zadaci*. U *Hrvatskom se pravopisu* Babića, Finke i Mogaša navodi da su dopuštena odstupanja od pravila da se u glasovnoj promjeni ispadanja suglasnika glas *t* gubi ukoliko se nađe ispred glasa *c*. Kao primjere za odstupanje od navedenoga pravila u *Pravopisu* se navode imenice *sudac*, *svetac*, *zadatak*. Dakle, u navedenim primjerima gube se glasovi *d* i *t* – *suci*, *sveci*, *zadaci*. Gotovo su svi pravopisi, gramatike i jezični savjetnici usuglašeni u tom pravilu, a pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje navodi da u nekim oblicima ne dolazi do ispadanja glasova *d* i *t*. Institutov pravopis propisuje *zadaci*, ali u Napomenama (str. 121) dopušta i *zadaci* zbog tradicijskih razloga i čestoće uporabe.

Na temelju navedenih pravila bit će izdvojeni primjeri s internetskih portala u kojima (ne) dolazi do gubljenja glasova *d* i *t*. Na jednoj internetskoj stranici navedeni su primjeri zadataka u čijem naslovu stoji „*riješeni zadaci*“², na sljedećoj internetskoj stranici na kojoj se nalazi

² <https://www.mojwebdizajn.net/c-rijeseni-zadaci/c-programiranje-rijeseni-zadaci-1.aspx>

Priručnik za učenje i poučavanje – vodič stoji naslov „Ciljevi i zadatci“³, „Ciljevi i zadatci novosnovane Udruge su kao i u većine braniteljskih udruga promicanje istine o Domovinskom ratu...“⁴. Na internetskoj stranici na kojoj je objavljen jedan intervju u pitanju stoji „Što su ti zadatci u klubu?“⁵. Na internetskoj stranici Hrvatskog sindikata pošte objavljen je statut Hrvatskog sindikata pošte te u jednome od članaka stoji: „Osnovni zadaci glavnog povjerenika su.“⁶. Na internetskoj stranici osnovne škole Varaždin stoji naslov „Zadaci za uvježbavanje“⁷. Još jedan od primjera jest naslov na jednoj internetskoj stranici koji glasi „Detalji 'Akcijskog plana': Ovo su zadaci koje Hrvatska mora ispuniti u sljedećih godinu dana“⁸.

Na temelju pretraživanja internetskih stranica u primjerima *zadaci/zadatci* može se zaključiti da se podjednako koriste oba primjera. S obzirom na to da gramatike i pravopisi uglavnom dopuštaju dvostrukosti, nijedno nije pogrešno, ali kao što je već navedeno, važno je biti dosljedan u primjeni pojedinoga oblika.

5.2. *Suca/sudca*

Kada je riječ o imenici *sudac* i obliku genitiva jednine, vrlo je slično kao i s imenicom *zadaci/zadatci*. Većina gramatika i pravopisa dopušta dvostrukosti kada je riječ o navedenoj imenici te je ona uz *zadaci/zadatci* jedan od najčešćih primjera za te dvostrukosti. U uporabi se potvrđuju oblici ove imenice u kojima se glas *d* nije izgubio – „U dva navrata kad bi odluka sudca bila nepovoljna po Hajduk čulo se skandiranje...“⁹; „Kao veliki štovatelj sv. Pija iz Petrelcine, neizmerno sam zahvalan Bogu za dar Zlatka Sudca.“¹⁰ Uporaba potvrđuje i oblike u kojima se glas *d* izgubio – „već činjenica da vas suci mogu diskvalificirati na licu mjesta ako im

3

<http://pup.skole.hr/VodicHTML.aspx?xml=/datoteke/hr/hr/Nastavnik/Tutorials/Ciljevi%20i%20zadaci/Ciljevi%20i%20zadaci.xml&locale=&app=&pageNumber=0>

⁴ <http://www.metkovic.hr/vijest.asp?vijest=2133>

⁵ <http://www.badminton-zagreb.hr/default.aspx?id=442>

⁶ <http://www.sindikat-hsp.hr/statut.html>

⁷ http://www.os-sesta-vz.skole.hr/o_skoli/vijesti?news_hk=5432&news_id=5133&mshow=806

⁸ <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/3530243/detalji-akcijskog-plana-ovo-su-zadaci-i-reforme-koje-hrvatska-mora-ispuniti-u-sljedećih-godinu-dana/>

⁹ <http://www.hho.hr/izravna-prevenција-navijackog-nasilja-zbirno-izvjesce-14-kola-hnl-a/>

¹⁰ <http://www.katolik.hr/onamamnu/pismacitateljamnu/pohvala-za-wwwkatolikhr/>

zasmeta”¹¹, “Na 144 utakmice u prvih 18 kola ovogodišnjeg prvenstva Prve HNL suci su 619 puta opominjali igrače žutim kartonima.”¹², “...jedan ugarski palatin (Ivan III.), kraljevski kancelari, savjetnici i suci te mnoge druge značajne osobe u javnom životu Hrvatske.”¹³

Navedeni su samo neki od primjera kada je riječ o imenici za koju su dopuštene dvostrukosti u gramatikama i pravopisima. Što se tiče upotrebe dvaju oblika ove imenice u jezičnoj praksi, na temelju istraživanja može se zaključiti da se podjednako rabe oba.

5.3. *Putem/putom*

U poglavlju o glasovnoj promjeni prijeglasu navedeno je kako je J. Polančec promjenu koja se događa u imenici *put* – *putem/putom* nazvao naknadni prijeglas. I kod navedene imenice dopuštene su dvostrukosti, a to se potvrđuje i u jezičnoj praksi – “Mojsije se uspeo na Brdo kako bi od Boga primio ploče Zakona, a Isus ide suprotnim putom...”¹⁴, “Dvoje odlikaša nagrađeno putom u SAD”¹⁵, “Da je nije dirao, ne bi ni došlo do nezgode jer ona bi otišla svojim putom”¹⁶, “Podrška članstvu putom kvalitetne infrastrukture i komunikacije jedan je od temelja snažnog planinarskog saveza”¹⁷, “PUTEM POPULARNE APLIKACIJE UNAJMILA DJEVOJKU ZA ČUVANJE PASA, ALI OVAKVU AKCIJU NIJE OČEKIVALA”¹⁸, “Predsjednica se osvrnula na diplomatkinju putem Twitera, izjave i dalje ne daje”¹⁹

Kao što je vidljivo iz primjera *putom/putem*, *zadaci/zadatci*, *suca/sudca*, može se zaključiti da su u jezičnoj praksi učestala oba oblika. S obzirom na to da su gramatike i pravopisi uglavnom usuglašeni te da su dopuštene dvostrukosti, nijedan se oblik ne može smatrati

¹¹ <http://www.zagreb-triatlon.hr/2013/novosti/reze-reze-rezice>

¹² <https://www.mojarijeka.hr/sport/619-zutih-kartona-na-144-utakmice-u-prvih-18-kola-prve-hnl/>

¹³ <http://www.dvorci.hr/news.aspx?newsID=88&pageID=491>

¹⁴ <http://laudato.hr/Novosti/Svijet/Papa-Franjo-Deset-Bozjih-zapovijedi-je-zakon-Ljuba.aspx?lang=it-IT>

¹⁵ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ucenje-se-ipak-isplati-dvoje-odlikasa-nagrađeno-putom-u-sad/9129821/>

¹⁶ <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/3514793/zagrepcanina-ugrizla-zmija-nakon-napada-pobjegla-u-dvoriste-djecjeg-vrtica/>

¹⁷ <https://www.hps.hr/vijesti/5931/podrška-clanstvu-putom-kvalitetne-infrastrukture-i-komunikacije-jedan-je-od-temelja-snažnog-planinarskog-saveza/>

¹⁸ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/putem-popularne-aplikacije-unajmila-djevojku-za-cuvanje-pasa-ali-ovakvu-akciju-nije-očekivala-dozivjela-je-sok-kada-je-pogledala-snimku-s-kamere/8892518/>

¹⁹ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a426939/Predsjednica-se-osvrnula-na-diplomatkinju-putem-Twittera-izjave-i-dalje-ne-daje.html>

pogrešnim odnosno pravilnim. Upotreba ovisi o pojedincu i njegovu jezičnom osjećaju, a svi su usuglašeni u jednome – treba biti dosljedan jednome pravilu. O ovome obliku S. Ham navodi: “I Oblik je *putom* stariji, a oblik je *putem* mlađi, oba oblika supostoje u suvremenom jeziku i podjednako se upotrebljavaju. *Putom* je sukladno s ostalim imenicama na *t* pa bi trebalo imati prednost, ipak oba su oblika pravilna jer *putem* ima čvrsto uporište u upotrebi pa se ne može zanemariti. U množini je prevladao oblik *putovi*, a norma je složna u tom da je to i jedini pravilni oblik. Dakle, *putom* i *putem*, ali *putovima*.”²⁰

Jezična se praksa vrlo često može razlikovati od pravila koje propisuje norma, govornici se uglavnom vode prema osjećaju, ali s obzirom da na to da je u ovome poglavlju bila riječ o dvostrukostima koje dopušta norma, može se zaključiti da su oba oblika podjednako učestala jer nema pravilnoga i nepravilnoga oblika.

²⁰ <http://www.glas-slavonije.hr/172612/5/Putom-ili-putem>

6. Zaključak

U gramatikama i pravopisima hrvatskoga jezika nema velike razlike u opisu glasova, njihove podjele i nastanka. Isto je i kada je riječ i o glasovnim promjenama: gotovo sve gramatike navode odstupanja od navedenih pravila, kao i dvostrukosti. Glasovna promjena ispadanje suglasnika vrlo je bitna promjena u kojoj sudjeluju glasovi *d* i *t*. Gotovo sve gramatike i pravopisi navode da dolazi do gubljenja suglasnika prema navedenim pravilima, dok Institutov *Pravopis* navodi da do gubljenja ne dolazi ukoliko glasovi *d* i *t* imaju razlikovnu ulogu. Gotovo su svi pravopisi i gramatike usuglašeni da su u imenicama kao što su *zadatci/zadaci*, *sudci/suci* dopuštene dvostrukosti u odnosu na dana pravila te da su oba oblika ispravna. No vrlo je važno ostati dosljedan jednome obliku: ako rabimo oblik *zadatci*, nužno je da rabimo i oblik *sudci* i obratno.

U istraživanju su izdvojeni primjeri koje najčešće navode gramatike, pravopisi i savjetnici te oni primjeri koji zadaju dvojbe govornicima. Na temelju jezične prakse, istraživanjem se može doći do zaključka da govornici podjednako koriste oba oblika te da glasovi *d* i *t* ne predstavljaju znatnu razliku u pismu. Kao što je rečeno, jezična se praksa često može razlikovati od onoga što propisuje norma, no za navedene su primjere dopuštene dvostrukosti te nijedan oblik nije pogrešan. Govornici se uglavnom vode prema osjećaju, ali norma navodi da je nužno ostati dosljedan jednome obliku.

7. Literatura

- Anić, Vladimir, Silić, Josip, 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb
- Babić, Stjepan, Finka, Božidar, Moguš, Milan, 2003. *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb
- Babić, Stjepan, Moguš, Milan, 2011. *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb
- Badurina, Lada, Marković, Ivan, Mićanović, Milan, 2008. *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb
- Barić, Eugenija, Hudečak, Lana, Koharović, Nebojša, Lončarić, Mijo, Lukenda, Marko, Mamić, Mile, Mihaljević, Milica, Šarić, Ljiljana, Švačko, Vanja, Vukojević, Luka, Zečević, Vesna, Žagar, Mateo, 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Pergamena: Školske novine, Zagreb
- Barić, Eugenija, Lončarić, Miro, Malić, Dragica, Pavešić, Slavko, Peti, Mirko, Zečević, Vesna, Znika, Marija, 2005. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb
- Ham, Sanda, 2012. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Jozić, Željko, urednik 2013. *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
- Polančec, Jurica, 2017. Naknadni prijeglas iza glasova *s t z* u hrvatskom jeziku, Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Vol. 43 No. 1, 2017.
- Težak, Stjepko, Babić, Stjepan, 2009. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Težak, Stjepko, Babić, Stjepan, 2000. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb